

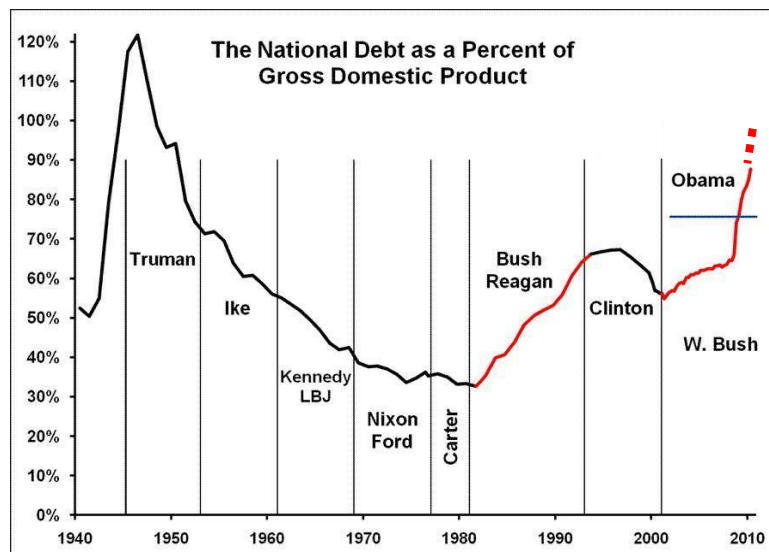
Miks meie, ameeriklased, kaotasime oma säästmisharjumuse?

USA dollar lahutati kullastandardist 1973. aastal. Sellest ajast alates on inflatsioon, koos asjaoluga, et hoiuseid ja palkasid pole indekseeritud inflatsiooni vastu, mõjunud hävitavalt ameeriklaste säästmisharjumusele. Ilmneb, et USA föderaalne struktuur on indekseerimist takistanud. USA majanduses tehtud töö aitas majandust reaalarvudes kahe teguri võrra kasvatada, kuid sissetulekute ja omakapitali ebavõrdsus saavutasid rekordtaseme. Kas me peaksime USAs indekseerimise ja võrdsuse parandamiseks muutma oma juhtimiskorda?

Dr. G.M. Kuhn
St Martin Systems Inc.
14. august 2010

Sissejuhatus

Alates sellest ajast, kui Ronald Reagan sai 1980. aastal Ühendriikide presidendiks, on USA riigivõla protsentuaalne osakaal SKT-st kolmekordistunud.[1] Lisaks ulatub USA riigivõlg Valge Maja hiljutise hinnangu kohaselt 2010. aasta lõpuks 13,6 triljoni dollarini, moodustades SKT-st 94% [2].

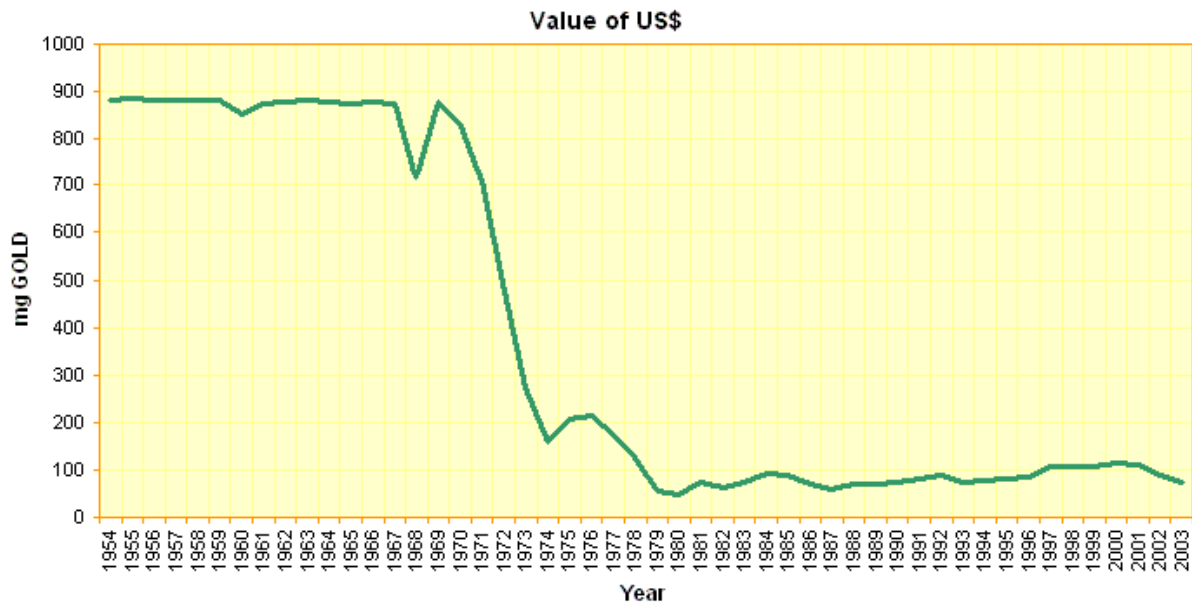
Joonis 1. USA riigivõla protsentuaalne osakaal SKT-st. Allikas: zFacts.com.[1] Punktiiriga tähistatud ekstrapolatsioon 2010. aasta lõpust põhineb Valge Maja hinnangul.[2]

Need kaks asjaolu panid mind mõtlema nii meie riigivõla kui ka meie isiklike säästude üle: kas meie, ameeriklased, oleme kaotanud säästmisharjumuse mis meil oli olemas, ja kui nii, siis miks? Esitan siinkohal veel mõned faktid ja küsimused. Ma loodan, et need aitavad meil arendada arusaamist sellest asjaolust.

Dollari lahutamine kullastandardist võimaldas suurendada rahapakkumist

1973. aastast alates ei hoia, või piira, USA dollarit enam kullaks konverteeritavuse nõue. Siseriiklike tehingute osas loobuti sellest nõudest juba 1933. aastal. 1973. aastal aga lõpetati dollarite kulda konverteeritavus isegi tehingutes teiste riikide keskpankadega.[3]

Sellele muudatusele esitati nii poolt- kui vastuargumente. *Vastuargument* oli see, et usaldus USA dollari vastu on suurem, kui see on konverteeritav sisemist väärtust omava kauba vastu. Kuld on ajalooliselt olnud selline kaup.

Joonis 2. Graafikul on näidatud USA dollari „väärtus“ kalendriaasta lõpu seisuga aastatel 1954 kuni 2003. Väärtust mõõdetakse kulla milligrammides. Allikas: Wikipedia.[3]

Sellest vaatepunktist tundub USA dollari kulda konverteeritavuse lõpetamise üks puudus ilmsena. Vahetult enne seda, kui dollar 1973. aasta novembris kullastandardist täielikult lahutati, vajas välisriigi keskpank kullaunsi ostmiseks vaid 38 dollarit. 37 aastat hiljem aga oleks reedel, 18. juunil 2010. aastal ühel hetkel sinul või minul kullaunsi ostmiseks vaja läinud 1263,70 dollarit.[4]

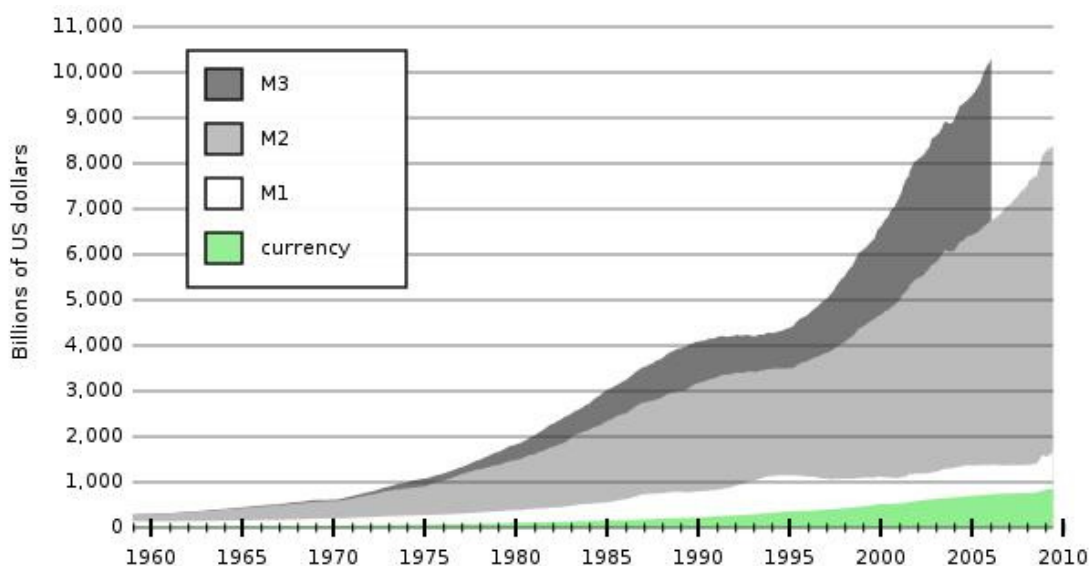
Teiste sõnadega, dollari ostujõud on pärast selle lahutamist kullastandardist 37 aastat tagasi ja mõõdetuna selle eest saadava kullakoguse vastu langenud 2,8 protsendini kunagisest väärtusest. Võime öelda ka, et USA dollar on kaotanud 97% oma vastavast ostujõust.

Siiski oli ka argumente USA dollari kullastandardist lahutamise *poolt*. Üks neist kõlas nii: igal aastal lisanduv kullakogus on piiratud ning USA dollar on USA majanduses ainus seaduslik maksevahend. Kui iga dollar meie majanduses peab olema tagatud kullaga, siis kuidas me saaksime oma majandust kasvatada uue kulla leidmise tempost kiiremini?

Kulla hind on 1973. aastast alates nii palju kasvanud suuresti sellepärast, et kullaks konverteeritavuse nõude puudumise tõttu on USA rahapakkumine oluliselt kasvanud. USA ja teiste riikide majanduses on kulla tagatiseta raha hulk niivõrd palju kasvanud, et sama endine huvi kulla vastu, vastaks nüüd palju suuremale raha summale.

Teiste sõnadega, rahapakkumise suurendamine aitab anda kullale täna tema kõrgema hinna dollari vääringus.

Esitame siinkohal mõned konkreetset arvud. 1972. aasta lõpu poole jõudis kullauntsi kauplemisshind ujuvates vahetuskursides 70 dollari piirimaile [3], ning USA rahapakkumine on sellest ajast kasvanud 8 korda (rahaagregaat M2) vähemalt kümnekordse tasemeni (rahaagregaat M3). [5] USA valitsus lõpetas rahaagregaadi M3 avaldamise, kuid 2006. aasta kohta on avaldatud tegur 10.

Joonis 3. 1973. aastast alates USA M2 rahapakkumine kasvas 8 korda ja M3 rahapakkumine kasvas vähemalt 10 korda. Allikas: Wikipedia. [5]

Kui me jagame 2010. aasta 18. juuni kullahinna 1263 dollarit rahapakkumise suurenemise teguriga 10, saame 126 dollarit, ning kui me siis jagame vabaturu kursi (70 dollarit) ja fikseeritud kursi (38 dollarit) suhte 2-ga, langeb tänane kullauntsi hind uuesti 63 dollarini 1973. aasta kontrollitud ja konverteeritavas nn kallis rahas.

Seega võime me peale seda, kui oleme rahapakkumise suurenemise ja vana fikseeritud vahetuskursi mõju maha arvanud, väita, et 1973. aastast alates on kulla hind tõusnud vähem kui 2 korda.

Inimesed on harjunud mõtlema, et praeguse poliitika ja majanduse läbikukkumised või ebakindlus aitavad kaasa kulla kõrgemale hinnale, ning ma nõustun sellega. Mõnede investorite jaoks võivad niisugused läbikukkumised või ebakindlus anda põhjust investeerida nii-nimetatud „ainult turvalistesse varadesse“, sealhulgas kulda.

Lisaks võivad kulla hinna kerkimisele kaasa aidata uued kulla majanduslikud kasutusala, näiteks selle suurenev kasutamine mikroskeemides.

Siiski on üldine majandussuundumus olnud palju suurema hulga raha käibelelaskmine, mille tulemusel on palju rohkem raha. See asjaolu iseenesest tingib olulisel määral tänased kasutada

olevad palju kõrgemad hinnad, mille juures huvi suhteliselt piiratud kullakoguse vastu ei ole eriti kasvanud.

Ja selle peale ma ütleks, et väga tore, me oleme väga tublid, et loobusime kullastandardist ja suurendasime rahapakkumist, *kui* meie raha koguväärtus on reaalselt kasvanud, *ja kui* selle kasvanud rahapakkumise jaotamine ei põhjusta probleeme. Nagu me kohe näeme, on nende kahe tingimuse kohta öelda palju enam.

Koguinflatsioon alates 1973. aastast võrdub 37. aasta jooksul makstud 4,35% suuruse intressimääraga

Kui me tahame tõepoolest teada saada, mis on saanud USA dollari ostujõust, on selleks olemas laiahaardelisemad mõõdikud kui kuld, näiteks sellised, mis põhinevad selliste kaupade ostukorvil, mille hind läheb üles ja alla nii-nimetatud „elukallidusega.“

Kui USA dollarites mõõdetud elukallidus tõuseb, ei ole see kitsapiiriline ostujõu vähenemise indikaator nagu kulla puhul, vaid laiahaardeline indikaator, mida me oleme hakanud nimetama „inflatsiooniks.“

Me kasutame nimetust „inflatsioon“ (täis puhumine), kuna nüüd on vaja sama ostukorvitaie kaupade ostmiseks „suuremaks puhutud“ hulka USA dollareid. Enamiku inimeste jaoks on selline laias laastus määratletud inflatsioon asjakohasem indikaator kui kulla hind, et teada saada, kui palju nende dollari ostujõud võib olla kahanenud.

Ja alates 1973. aastast, kui USA dollar lahutati kullastandardist, on ka meie inflatsioonimäär, mõõdetuna laias laastus elukallidusena, olulisel määral kerkinud.[6]

Kui suur on inflatsioon olnud? Sellele küsimusele vastamiseks oleks huvitav teada, millist aastaintressi oleks pank meile pidanud maksuma, kui oleksime hoiustanud raha pangas, selleks et teha tasa viimase 37. aasta inflatsiooni tõttu meilt nõutav lisadollarite hulk?

USA valitsuse andmete põhjal elukalliduse kohta[6] olen välja arvutanud, et dollarite hulga, mida viimase 37. aasta inflatsioon meilt nüüd nõuab, vastab 4,35% suurune intressimäär.

Mõnele võib-olla ei tundu 4,35% suurune keskmine inflatsiooni- või intressimäär kuigi kõrge. Tehniliselt see tähendab et kui me lahendame võrrandi (1) et saada kvantiteeti nimetatud „Määr“,

$$Nominaalväärtus_Dollarit_Hiljem = Nominaalväärtus_Dollarit_Varem * exp(Määr * Aeg) \quad (1)$$

me saame selle määra 4,35%.

Samas on 4,35% suurune inflatsiooni- või intressimäär teatud mõttes aga kõrge. Kui me oleksime 1973. aastal hoiustanud pangas 30 000 dollarit ning kui keskmine inflatsioon oleks 20 aasta jooksul kuni 1993. aastani olnud 4,35 protsenti, oleks meil vaja juba 2,4 korda rohkem raha – 72 000 dollarit –, et säilitada samaväärne ostujõud.

$$72\ 000 = 30\ 000 * \exp(0,0435 * 20) \quad (2)$$

Pärast 37 aastat, alates aastast 1973 kuni aastani 2010, oleks meil ainult oma ostujõu säilitamiseks aga vaja 150 000 dollarit ehk viis korda rohkem raha kui meil oli 1973. aastal.

$$150\ 000 = 30\ 000 * \exp(0,0435 * 37) \quad (3)$$

Seega näeme nüüd, kui kõrge ja kui tõsine on tegelikult „ainult“ 4,35% suurune keskmine inflatsiooni- või intressimäär pikas perspektiivis!

Siis kui inflatsioon kaldus ülespoole, isiklikud säästud hakkasid langema

Mis on aga inflatsioonil pistmist sellega, kas ameeriklastel oli või ei olnud säästmisharjumust, ning selle kaotamisega?

Ilmneb, et pärast dollari kullastandardist lahutamist hakkas inflatsioon kerkima ja USA isikliku säästmise määr langema. Vaata allolevaid jooniseid 4 ja 5.

USA isiklike säästude määr üle 10% 1973. aastal on käesolevaks 2010. aastaks lähenenud 0 protsendini ning muutuks langustrendi vaba jätkumise korral, kui võimalik, negatiivseks.

Ma pean silmas seda, miks me peaksime säästmisega 0%-ni langedes peatuma? Selle asemel, et lihtsalt oma sääste vähendada, võiksime jätkata oma võla suurendamist. Kui säästmine ja investeerimine on hea, siis kas laenamine ja kapitali laenuga suurendamine ei ole veelgi parem?

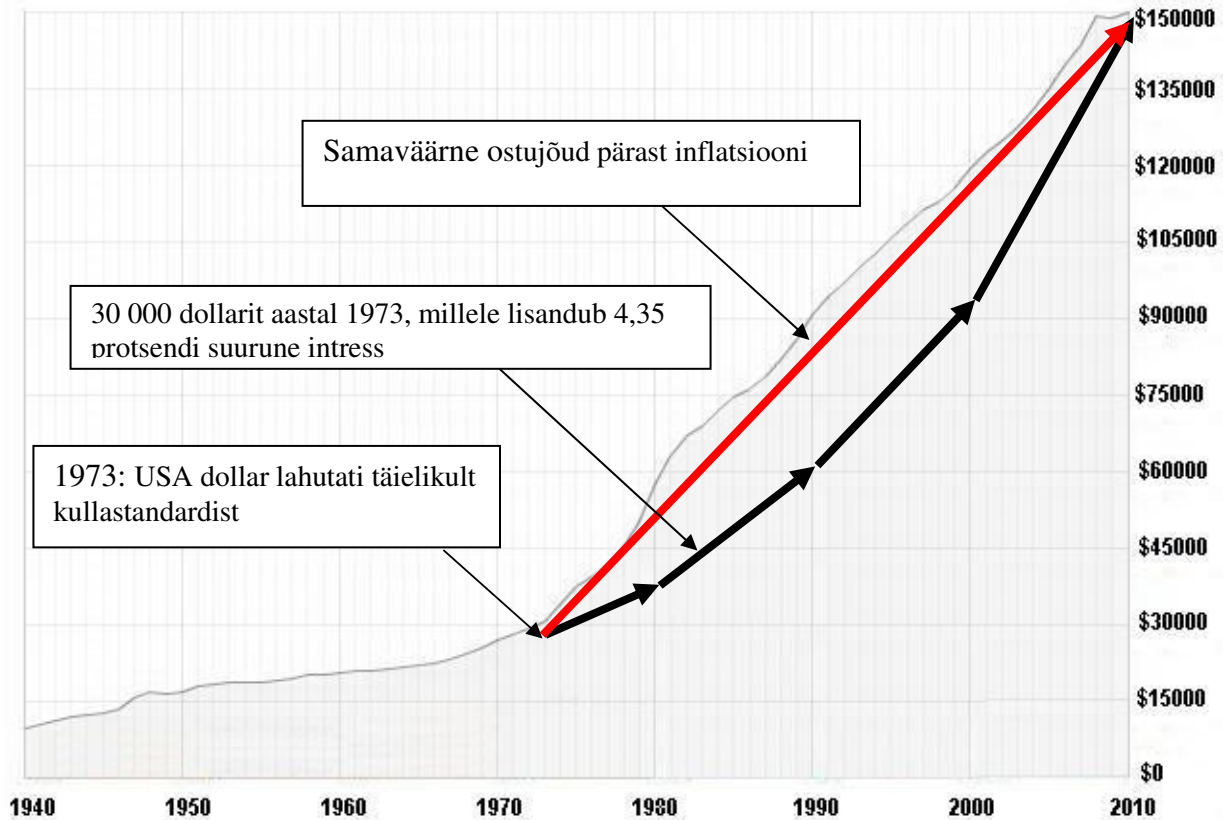
Edaspidi paremate finantstulemuste lootuses rajasidki paljud ameeriklased oma plaanid rohkem laenamisele ja kapitali suurendamisele laenuga.[7]

Paljude ameeriklaste jaoks oli valikuvõimalus ilmselt järgmine: säästa USA dollareid, mis kaotavad inflatsiooni tõttu jätkuvalt ostujõudu, või laenata, võib-olla koguni rohkem kui on säästetud, et oma ostujõud säilitada või seda tulevikus suurendada.

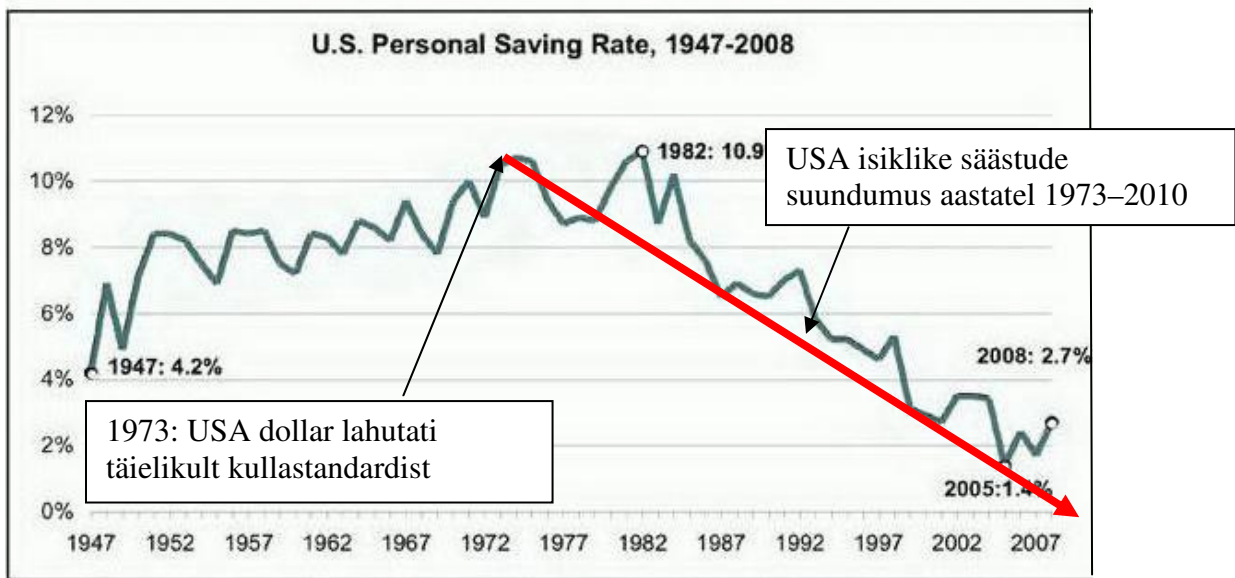
Mõttele selle üle. Kas sina ei tunneks kiusatust vahetada oma säästude ostujõu *kindel langus võimaliku kasvu* vastu, ehk nimelt – laenamine ja kapitali suurendamine laenuga võivad sinu ostujõudu säilitada või seda suurendada?

Selles valguses on *isiklike säästudega rahaline kindlustatus finantsvõimendusega investeerimistoodete turustajate vaenlaseks*, sest need turustajad võiksid teenida komisjonitasu või enamatki, kui me ostame suuremaid maju suuremate hüpoteeklaenudega või kaupleme väärtpaberi- või tooraineturgul kasutades kapitali suurendamise laene.

Nii kasutatigi majanduslikes huvides olukorda ära, pakkudes kõikvõimalikke kontosid, tehinguid, fonde, partnerlusi ja truste eesmärgiga meelitada pettunud säästjaid raha välja käima. [8]

Joonis 4. 1973. aastal lahutati USA dollar kullastandardist ja inflatsioon kaldus ülespoole. 30 000 dollari ostujõud 1973. aastal on võrdväärne 150 000 dollari ostujõuga 2010. aastal. Allikas: USA Today.[6]

Joonis 5. USA isiklike säästude määr 1973. aastal võrreldes tänasega. Allikas: Business Insider.[13]

Müüjate sõnum on olnud järgmine: tuleb vältida „säästude“ ostujõu vähenemist. Tehke laenu abil mõni suur investering, ostke maja või mis iganes, ning hiljem müüge oma osalus ulatusliku *tegeliku* puhaskasumiga maha.

Ameeriklasi on lakkamatult ahvatletud oma harjumusi selles suunas muutma. Üks lisategur kannustas ameeriklasi aga veel.

Töötavate ameeriklaste säästude kahanemise taga oli veel üks põhjus: meie *palkade kasv* ei pidanud inflatsiooniga sammu.[9] Pärast kulude mahaarvamist *jäi* ameeriklastel säästuarvele panemiseks vähem raha järele. Abielus ameeriklaste jaoks võis lõpuks laenamine endise elatustaseme säilitamiseks või selle parandamiseks muutuda lausa möödapääsmatuks, isegi kui mõlemad abikaasad töötasid.[10]

Järgmisena vaatame, kuidas on lood ameerika pensionäridega, kes saavad kindlaksmääratud pensioni või kellel on kindla suurusega vara, ehk kuidas pidid nemad oma elatustaseme säilitama? Mida said nad ette võtta kui nii 1) säästude pealt makstav panga intressimäär kui ka 2) pensionide korrigeerimine vastavalt elukallidusele ei pidanud inflatsiooniga sammu, ning kui lisaks sellele ei pruugi pangad või finantsteenuste vahendajad neile pikaajalist laenu anda? Vastus on: nende elatustase kannatas.[11]

Kas olete kursis Ameerika pankades 2010. aastal pakutavate intressimääradega, isegi tähtajaliste hoiuste (hoiusertificaatide) pealt?[12] Need ei küündi kaugeltki viimase 37 aasta inflatsiooniga sammu pidamiseks vajaliku 4,35 protsendini.

Kus saaks tänapäeva majanduses palgatöötajast või pensionärist ameeriklane 4,35 protsendi suuruse nimiväärtusega intressitulu? Kui me investeeriks näiteks USA valitsuse inflatsiooni eest kaitstud võlakirjadesse või tavalistesse valitsuse võlakirjadesse, siis kui palju oleks sellest abi? 10-aastase tähtajaga USA valitsuse võlakirjade intress võib olla kuni 3,30%.[14] See on parem kui mitte midagi, kuid ei peaks siiski sammu viimase 37 aasta inflatsiooniga.

Lisaks andis USA valitsus endale hiljuti volitused paisata käibele ligi 2 triljonit dollarit USA rahamassi lisaraha – kõigepealt pankade päästmiseks [15], seejärel majanduse abipaketi raames.[16] Milliseks kujuneb seega järgnevate aastate inflatsioon?

Inflatsioon võib praeguse majanduslanguse ajal olla madal, kuid kas te arvate, et see kerkib järgnevatel aastatel? Ma usun küll. Riskifondid arvavad samuti nii. Riskifondid on laenuks võtnud ja müünud rekordiliselt palju 10-aastase tähtajaga USA valitsuse võlakirju. (ing. „short position“)[17] Võlakirjade maksetähtajani 2020. aastal on veel piisavalt aega, et inflatsioon võiks naasta ja võlakirjade tagasimüügi väärtus langeda.

Seega näitavad eelmisel leheküljel esitatud graafikud väga ilmekalt, et meil, ameeriklastel *oli* positiivne säästumäär ning me *kaotasime* selle viimase 37 aasta inflatsiooni jooksul. Nüüd aga vaadake, kuidas eluasemelaenude intressimäärad liitusid hoiuste intressimäärade ja palkadega, andes kogu loole oma panuse.

Eluasemelaenu intress oli säästude või palkadega võrreldes inflatsiooniga paremini indekseeritud

Kui kõrgem inflatsioon oli meie säästmisharjumuse kaotamiseks *vajalik* tingimus, siis kas see oli ühtlasi *piisav* tingimus? Ei olnud, veel midagi pidi *mitte* juhtuma, ja seda ka *ei* juhtunud.

Inflatsiooni kerkides hakkasid eluasemelaenu intressid kerkima. 1973. aastal oli riigi keskmine lepinguline eluasemelaenu intress 8%. Aastaks 1980 oli seesama keskmine eluasemelaenu intress 12% ning aastaks 1982 ulatus 15%-ni.[18]

Miks hoiti hoiuste intressimäärasid 5,5% peal, samal ajal kui eluasemelaenu intressimäärad kahekordistusid?[19] Kas saab siin kedagi süüdistada või mis oleks tulnud selles suhtes ette võtta, või mis me edaspidi tegema peaksime?

Meil, ameeriklastel, on riiklik omavalitsus. Mis oleks juhtunud, kui me oleksime oma valitsuse kaudu andnud välja seaduse, mis oleks nõudnud hoiuste intressimäära korrigeerimist või indekseerimist inflatsiooni suhtes?

Kas kõrgem inflatsioon oleks meilt meie säästmisharjumuse võtnud, kui me oleksime hoiuste intressimäärad ja ka palgad põhjalikumalt indekseerinud?

Kas ameeriklaste isiklikud säästud olid piisavalt indekseeritud inflatsiooni vastu?

USA dollari kulda konverteeritavust ning USA rahapakkumist mõjutavat poliitikat puudutavad otsused võeti vastu riiklikul tasandil.

USA dollar on ikkagi meie riigi väering. Ta on selle riigi üks ja ainus seaduslik maksevahend. USA osariikide või pankade väljastatud rahatähtede ajalugu uurivad üliõpilased mäletavad vast, et tööstur Peter Cooper laitis maha kohalikud maksevääringud ja kohalikud pangad.[20]

Alates Peter Cooperi aegadest, kes kandideeris „Greenbacki“ partei mandaadi alusel 1876. aastal Ameerika presidendiks, on Ameerikas olnud käibel vaid *riiklik* maksevahend, kuid veel 1999. aastal olid *osariigid* need, kes otsustasid oma territooriumil panganduse ülesehituse üle.[21]

Paljud meie osariikide pangad olid hoiupangad. USA hoiupangandus sai alguse 1800-ndate alguses eesmärgiga „aidata töölisklassi ja madalamaid klasse, pakkudes neile turvalise koha, kus toona kommertsbankade poolt eemaletõrjutud väikehoiustajad saaksid raha hoiustada ja intressi teenida.“ [22]

Palun pange tähele: me võime küll rääkida väikehoiustajatest ja kohalikest pankadest, kuid me ei räägi riskantsetest pankadest. Isegi 1930-ndate majanduslanguse ajal võeti hoiupankadest palju vähem raha välja kui kommertsbankadest või hoiu- ja laenuühistutest.[22]

Samuti ei räägi me väikesest hoiustatud raha kogusummast. *Aastal 1975 oli keskmisel hoiupangal kolm kuni neli korda enam varasid (250 miljonit dollarit) kui keskmisel kommertsbankal (66 miljonit dollarit) või keskmisel hoiu- ja laenuühistul (69 miljonit dollarit).*[22]

Seega defineeris USA *riigivalitsus* USA raha ümber kui „fiat raha“ ning suurendas rahapakkumist, millel võisid olla head tagajärjed. Millised tagajärjed olid aga sellel, et hoiuste intressimäärad jäeti ühiselt *kohalike* pangaametnike ja *osariiklike* hoiupankade reguleerijate, ning *riigitasandil* pangaametnike kättesse?

Kui *kohalikul tasandil* raha väljavõtmine hoiuarvetelt põhjustas *osariikide* hoiupankadele ilmseid ja ettearvatavaid likviidsusprobleeme, ning USA *riiklik* seadusandlik esindajatekoda avaldas 1975. aastal oma aruande *finantsasutuste kohta riigi majanduses* [22], võeti kohe vastu asjakohased uued *riiklikud* õigusaktid, tõsi?

Ei, ei ole tõsi. Võttis kolm aastat aega, enne kui hoiupangad said pakkuda rahaturu tähtajalistele hoiustele (hoiuserifikaatidele) kõrgemat intressimäära, ning siis pakkusid nad tähtajalisi hoiuseid vaid suuremamahulistele hoiustajatele, kes hoiustasid 10 000 dollarit või enam (täna sees rahas 50 000 dollarit või enam).[22]

Vaja oli viis aastat ning arusaamist, et hoiustamisel põhinev pangandus oli sisuliselt *pankrotis*, enne kui *osariiklikud* liigkasuvõtmist käsitlevad seadused 1980. aasta *riikliku* hoiustamisasutuste dereguleerimist ja rahapoliitilist kontrolli käsitleva aktiga tühistati.[22]

Paljude hoiupankade jaoks oli juba liiga hilja ning ameeriklaste säästmisharjumus oli ajaloo hõlma vajumas.

Kas seega on õige, et USA föderaalne struktuur *laskis* natsionaalvalitsusel riigi raha ilma kulla tagatiseta ümber defineerida, kuid *takistas* natsionaalvalitsusel hoiuste intressimäärasid sellest tuleneva inflatsiooni eest kaitsmiseks indekseerida?

Seda küsimust USA föderaalse struktuuri mõju kohta USA säästmisharjumuse kadumisele teravdab veelgi see, kui vaatleme väiksemat rahakogust keskmises hoiu- ja laenuühistus niisuguste ühistute päästmise 160 miljardi dollari hiiglasuuruse maksumusega.[23]

Bert Ely loetleb üles osariiklikud või riiklikud (ta nimetab neid „föderaalsed“) meetmed, millel oli oma osa hoiu- ja laenuühistute katastroofis 1980-ndatel aastatel [23]:

1. *Föderaalne* hoiusekindlustus ei nõudnud riskialtimatelt hoiu- ja laenuühistutelt suuremaid kindlustusmakseid.
2. Lühiajaliste hoiustega rahastati pikaajalisi eluasemelaene, mille puhul maksetähtajad ei ühti.
3. *Föderaalse* määrusega Q (1933) piirati hoiuste intressimäärasid ning seda laiendati 1966. aastal hoiu- ja laenuühistutele.
4. *Osariiklikud* liigkasuvõtmist käsitlevad seadused surusid hoiu- ja laenuühistute intressid turu tasemest allapoole.
5. *Föderaalne* ujuvintressiga eluasemelaenude keeld tühistati alles 1981. aastal.
6. *Osariikide* juhitud hoiu- ja laenuühistute *föderaalne* hoiusekindlustus lükkas kahjumi *föderaalse* maksumaksja kaela, kui *osariiklikud* reguleerivad hoiu- ja laenuühistuid halvasti majandasid.
7. *Föderaalsed* eluasemelaenude andjad Fannie Mae ja Freddie Mac kahandasid hoiu- ja laenuühistute kasumit, kärpides kõigi eluasemelaenude intressimäärasid.

8. 1979. aasta oktoobris seadis *Föderaalreservi* esimees Paul Volcker rahapakkumise suurenemisele piirid, põhjustades sellega intressimäärade kiire tõusu.
9. 1980. aastal ja 1982. aastal toimunud *osariiklike* hoiu- ja laenuühistute piirangute tühistamisega ei kaasnenud hoiusekindlustuse kindlustusmaksete tõusu.
10. 1980-ndate alguses lubas *föderaalne* eluasemelaenupanga nõukogu (FHLBB) kajastada hoiu- ja laenuühistute kahjumeid „firmaväärtusena“, mis kahandas kapitalipuhvreid just siis, kui piirangutest vabanenud hoiu- ja laenuühistud võtsid suuremaid riske.
11. FHLBB võimaldas halvasti juhitud ja maksejõuetutel *osariiklikel* hoiu- ja laenuühistutel tegevust jätkata, kaotades 1983. aastal hoiu- ja laenuühistute laenude ja omavarade suhte ülemmäära. Pärast 1983. aastat võis hoiu- ja laenuühistu anda laenu kuni 100% ulatuses eluaseme hinnangulisest väärtusest.
12. Sellised võimalused kannustasid kinnisvaraarendajaid omandama hoiu- ja laenuühistuid ning kasvatama neid kuni maksejõuetuseni. Arendajatel puudub pankuritele omane ettevaatlikkus.
13. Maksejõuetute *osariiklike* hoiu- ja laenuühistute lõpetamisega viivitamine suurendas *föderaalse* hoiuste ja laenude tagaja kindlustusseltsi kahjumit. Üle poole sellest kahjumist oli tingitud lõpetamisega viivitamisest ehk liitintressist juba tekkinud kahjumi pealt. Kelmide vargused hoiu- ja laenuühistute tagant läksid *föderaalse* maksumaksjale raha maksma, sest hoiu- ja laenuühistud muutusid maksejõuetuks.
14. FHLBB ja USA riigikontroll tegid näo, et hoiu- ja laenuühistute päästmise maksumus oli tegelikult väiksem. 1988. aasta mais avaldatud hinnanguline 35 miljardi dollari suurune summa probleemi lahendamiseks kerkis kõigest kaheksa kuud hiljem asjaolude sunnil 81 miljardi dollarini.
15. Soovimatus seista silmitsi hoiu- ja laenuühistute probleemi tegeliku ulatusega ning vihastada välja poliitiliselt mõjukad *osariikide* reguleerijad viis selleni, et USA kongress ja president viivitasid asjakohaste sammude astumisega.

Nii hoiupankasid kui hoiu- ja laenuühistuid vaadates ilmneb, et

- *osariiklike* liigkasuvõtmist käsitlevaid seadusi ei tühistatud enne kui hiiglaslik väikehoiustajatele mõeldud hoiupangandussektor oli sisuliselt pankrotistunud,
- *kohalikul tasandil* ja *osariigi tasandil* halb juhtimine veeretab kahjumi *riigi* maksumaksja kaela, ning
- *riiklikud* reguleerijad kartsid välja vihastada poliitiliselt mõjuvõimsaid *osariikide* reguleerijaid.

Kas on siis tõsi, et vastutuse võtmist saab vältida nii *osariiklikul* kui ka *riiklikul* tasandil, nö. „teist respektierides“ või „veeretades kahjumi teise õlule“? Kas just sedasi juhtuski? Kõrgemate hoiuseintressi määradega igal juhul viivitati.

Isegi täna USA ametnikud on teadlikud et panganduses puudub ühtsel *riiklikul* tasandil reguleerimine, ja et tosinad teised riigid on otsustanud teatavat laadi *riikliku* kontrolli kasuks.[24]

Ma küsin teilt: kas USA föderaalne struktuuri niisugune „kaksipidine“ – *osariikliku* ja *riikliku* – panganduse aspekt mängis rolli meie suutmatuses indekseerida piisavalt hoiuste intressimäärasid inflatsiooni suhtes?

Kas oleme ameeriklaste palkasid ebapiisavalt indekseerinud inflatsiooni suhtes?

1938. aastast alates põhinevad USA palgad riiklikul miinimumpalgal. Kahjuks on USA seadusandlusega nüüd lubatud maksta ameeriklastele nii madalat riiklikku miinimumpalka, et nad võivad küll täiskohaga töötada, kuid nende töötasu küünib vaid 60%-ni neljaliikmelise pere vaesuspiirist.[25] Heakene küll, kui nad leiavad ja saavad lubada oma lastele lasteaiakoha, ja mõlemad vanemad saavad tööl käia, siis kahe sissetulekuga võib perekond 100%-lise vaesuspiiri veidi ületada. 2008. aasta vaesuspiiri määratlust vaata [26].

Nüüd kujutlege aga, et iga vanema sissetulek on meie enda sissetulek. 2008. aastal on neljaliikmelise pere vaesuspiir 21 834 dollarit, seega 60% sellest on 13 100 dollarit. Kui lugeda täiskohaga tööks 40 töötundi nädalas 50 nädala jooksul, ehk 2000 tundi aastas, siis teeb 13 100 dollarit ainult 6,55 dollarit tunnis.

Juhuks kui 6,55 dollarit tunnis on liiga abstraktne mõiste, teeme seda konkreetsemaks. Värsketel puuviljade söömine on meie tervisele kasulik. Nurgapealses toidupoes maksid värsked kirsid 2010. aasta 5. juulil 3,99 dollarit nael (0,45 kg).

Makse mitte arvesse võttes võime me peale 6,55 dollari suuruse tunnitasega töötundi osta 0,74 kg koti kirsse. Millist miinimumpalgaga tööd me tund aega teeme, et teenida välja see kotitais kirsse? Kas on see

- 36-kiloste tsemendikottide väljapanemine ehitustarvete poes, või
- asfaldi kühveldamine teeparandustöödel suvekuumuses, või
- friikartulitorbikute täitmine kiirtoidurestoranis?

Millist nendest või muudest töödest oleme me valmis tund aega tegema, et osta üks kotitais kirsse?

Kas meie arvates on normaalne, et inimesed töötavad täiskohaga ning ei saa lubada hea tervisega perekonna ülalpidamist? Kui me nii arvame, siis kuidas me säilitame USA tööjõu pakkumise tulevaste põlvkondade jaoks?

Kui me ei toitu tervislikult, siis me ei ela sama kaua. Kui me ei ela sama kaua, siis kas me peaksime varem perekonna looma, lühendades oma kooliharidust? Kas me peaksime USA tööjõu pakkumise säilitama nii – ebatervisliku, lühema ja vähem haritud elustiiliga?

Mul oli teismelisena õnn mängida koolidevahelistel spordivõistlustel ning ma mäletan kõige vaesematest piirkondadest pärit pallimängijaid. Nad olid täpselt sama targad, tugevad ja osavad kui meie.

Kui miinimumpalkade ebapiisav tase tingib inimeste lühema, ebatervisliku ja vähem haritud elu, tundub see mitmes mõttes vale: see tundub kurjana, raiskab inimeste potentsiaali ning suurendab inimeste kiusatust tegeleda alternatiivsete asjadega, mille eest nemad ja meie veel maksame.

Kui kehvasti riikliku miinimumpalgaga ka ei oleks, on olukord USA osariikides tihti halvem:

- viies USA osariigis miinimumpalka ei olegi
(Louisiana, Mississippi, Alabama, Tennessee, Lõuna-Carolina),

- viies USA osariigis on miinimumpalk riigi miinimumpalgast madalam (Georgia, Arkansas, Colorado, Wyoming, Minnesota),
- 26-s USA osariigis on miinimumpalk ainult USA riikliku miinimumpalga suurune, ja
- 14-s USA osariigis on miinimumpalk riigi miinimumpalgast kõrgem (Alaska, Washington, Oregon, California, Nevada, New Mexico, Illinois, Michigan, Ohio, Vermont, Massachusetts, Connecticut, Rhode Island, Maine).[27]

Tõsi, elukallidus erineb osariigiti ning kui kohalikul, osariigi ja riigi tasandil on õigusaktidega kehtestatud erinev miinimumpalk, siis kohaldatakse kõrgemat standardit.

Seega võib meil tekkida kiusatus järeldada, et olukord 50 üksikus USA osariigis ei loe. Kas me võime aga eksida?

Miks eksima? Sest tuleb välja et meie USA riiklik legislatuur hõlmab ka nõukogu nendest samadest osariikidest, mida kutsutakse USA „Senate“-iks.

Selles nõukogus on igal osariigil oma rahvaarvu suuruselt olenemata võrdsel arvul hääli. USA osariikide rahvaarv varieerub tohutult, ulatudes hetkel suhteni 69:1 (California:Wyoming).[28]

Me nägime just, et 36-s osariigis on miinimumpalk väiksem või võrdne riikliku miinimumpalgaga. 36 osariiki 50-st moodustavad 72% osariikidest ning seega kuulub neile selles senati-nimelises riiklikus nõukogus 72% häältest.

Samal ajal elab, 2000. aasta rahvaloenduse andmetel [28], 36 kõige vähema rahvastikuga osariikides vaid 101 miljonit inimest, moodustades vaid 36% USA 281 miljonist kodanikust.

Seega oleks neist kümnest osariigist, kus miinimumpalk puudub või see on madalam, pluss veel 26-st osariigist, mis järgivad riiklikku miinimumpalka, pärit nõukogu liikmetel ehk senaatoritel, kes esindavad 72% osariikidest, kuid võib ka olla ainult 36% rahvastikust, lihtne kiskuda riiklikku miinimumpalka allapoole kasvõi ainult sellega, et inflatsiooni ajal midagi ette ei võeta.

Ja isegi vähem kui 72% osariikidest, kes esindavad võib-olla alla 36% rahvastikust, võiksid vältida riikliku miinimumpalga indekseerimist inflatsiooni suhtes. Selliste tingimuste juures võib tekkida küsimus: „Miks keegi üldse proovikski?“

Me võiksime tähelepanu kitsendada igas osariigis ja küsida: kui paljud Ameerika linnad on kehtestanud omaenda kõrgema eluks vajaliku miinimumpalga? Vastuseks on, et enam kui 100.[29]

Pidage ka meeles, et ühes USA linnas võib elada rohkem inimesi kui terves teises osariigis kokku. Näiteks on New Mexico linn Albuquerque Ameerika suurimate linnade edetabelis alles 34 kohal, ja ometi on tema elanikkond sama suur kui terve Wyomingi osariigi elanikkond kokku.[30]

Samuti võime me küsida: kui paljudele dokumenteerimata töölistele Ameerikas võidakse maksta veelgi vähem, kui on vaesustav legaalne riiklik miinimumpalk? Selles osas on statistika raskemini kättesaadav, kuid 2005. aastal oli vastuseks lausa 7 miljonit töolist.[31]

Meil tuleks ühtlasi märkida, et üksikud linnad või osariigid on kõrgemate miinimumpalkade kehtestamisel ebasoodsas olukorras, kuna väidetavalt liiguvad tööandjad siis mujale.

Seega ma küsin: kas USA föderaalne struktuuri selline *osariiklik ja föderaalne* miinimumpalga aspekt mängis rolli meie suutmatuses palku inflatsiooni suhtes piisavalt indekseerida?

Meil ei pruugi olla ettekujutust, kui paljud ameeriklased oleksid tahtnud hoiuste intressimäärade või palkade paremat indekseerimist inflatsiooni suhtes.

Aga me näeme selgelt, kuidas osariikide võim panganduses *põhjustas* hoiuste intressimäärade indekseerimisega viivitamise, ning nüüd me näeme, kuidas USA kodanike vähemust esindavad osariigid USA senatis *võivad* takistada palkade indekseerimist inflatsiooni vastu, kui nad vaid vaevaks võtavad.

Kokkuvõtteks ilmneb, et meil, ameeriklastel, *oli* hea säästumäär, ning et selle hävitas inflatsioon koos asjaoluga, et me ei indekseerinud hoiuste intressimäärasid ja palku inflatsiooni suhtes.

Siin ma näen, et USA valitsuse föderaalne struktuur on takistanud ja võib jätkuvalt takistada niisugust indekseerimist. Aga kas on mõni ameeriklane sellisest struktuurist kasu saanud?

Meie töö kasvas majanduse kahekordseks, kuid sellega kaasnes rekordiline sissetulekute ebavõrdsus

On aeg naasta nende kahe tingimuse juurde, kas rahapakkumine suurenes reaalselt ning kuidas on tegelik kasu jaotunud.

1973. aastast alates on USA esimest korda katsetanud fiat rahaga ning on võimalik, et me ei ole seda teinud päris õigesti. Ometi võime me väita, et raha kullakattest loobumine on olnud vähemalt osaliselt edukas.

Miks? Sest USA majanduses tehtav töö toetas majanduse kasvu.

Nagu nägime eelpool toodud joonistelt 3 ja 4, kasvas M3 rahapakkumine alates 1973. aastast vähemalt 10 korda, kusjuures inflatsioon kergitas elukallidust vaid viis korda. See suhe on ligilähedane, kuid tulemuseks on see, et majandus on reaalselt *kahekordistunud*. Siin on seletus:

Kujutlege kätte saadavate dollarite hulga murdosa, mis igal inimesel on. Nüüd kujutlege, et seda murdu ei muudeta, kuid dollarite koguhulk kasvab, ning et inimesed lähevad ja ostavad samu kaupu ja teenuseid.

Tulemuseks kipub olema täiesti proportsionaalne hinnamuutus. Kui rahapakkumine suureneb 10 korda, kalduvad ka hinnad tõusma 10 korda. Hinnatõusu ei kahanda raha jaotamine toodete ja teenuste kasvanud tootlikkuse vastu.

USAs aga ei toimunud täiesti proportsionaalset hinnamuutust. Rahapakkumine tõusis 10 korda, kuid hinnad kerkisid ainult viis korda. Tähtsuseks oleks see, et toodete ja teenuste koguhulk on kahekordistunud.

Majanduse reaalne kahekordistumine tähendaks, et *USA majanduse rahaline väärtus on kerkinud sama palju kui kulla väärtus*, mis on, nagu me eelpool arvutasime, samuti tõusnud proportsionaalselt ligikaudu 2 korda.

Kas te mõtlete sama mida mina? *Töö on USA majanduses sama hea kui kuld!*

Pole paha! Milline julge tõusuga indikaator see töönäitaja USA majanduses küll on. Teistel fiat rahaga majandustel on võib-olla sama hästi läinud.

Selleks aga, et näha, kui palju kasu on saanud iga ameeriklane ise, peame arvesse võtma rahvastiku kasvu ning majanduse reaalkasvu jaotumist elanikkonna lõikes.

Minu kõige uuemad USA rahvaloenduse andmed pärinevad aastast 2000, mitte aastast 2006, kuid ma lähtun nendest. Aastast 1973 aastani 2000 kasvas USA elanikkond 203 miljonilt 281 miljonile.[28] Kui majandus reaalarvudes kahekordistus, tähendab see, et majanduse väärtus inimese kohta kasvas teguri $2 * 203 / 281 = 1,44$ võrra, ehk siis olid ameeriklased 2000. aasta seisuga 44 protsenti paremal järjel kui aastal 1973.

Nüüd, kuidas aga jaotus see ligikaudu 44% suurune kasu elanikkonna lõikes?

See ei ole olnud sugugi võrdne kasu.

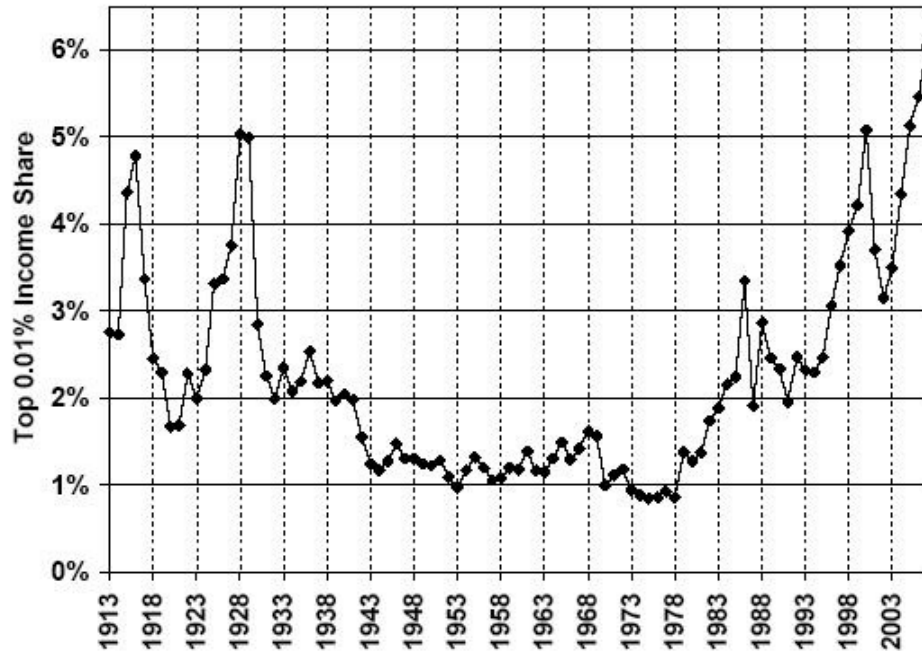
Sellega seoses võivad mõned küsida: kui riik *oleks* hoiuste intressimäärade ja palkade parema inflatsiooni vastu indekseerimisega nõ. käsist ja jalust seotud olnud, siis kas indekseerimine *oleks* hävitanud USA majanduse võime kasvada reaalarvudes 44% inimese kohta?

Mina aga küsiksin: kas indekseerimine *oleks* aidanud vältida sissetulekute uut rekordtasemel ebavõrdsust USAs?[32]

Keda see huvitab? Võib-olla peaks see meid kõiki huvitama. Hiljutises raamatus on ulatuslikult dokumenteeritud sissetulekute *väiksema* ebavõrdsuse eelised.[33]

Sissetulekute äärmine ebavõrdsus ei ole tingimata fiat raha tagajärg.

Sissetulekute ebavõrdsuse aste ei ole kõigis fiat raha omavates riikides ühesugune: kõrgeima 1% sissetuleku osakaal on USAs tõusnud 15%-ni, mis on kaks korda enam kui Šveitsis, Prantsusmaal, Jaapanis või Hollandis.[34]

Joonis 6. 2007. aastal teenis kõrgeima palgaga 0,01% ameeriklastest 6% kogu USA palgatulust – see number on alates 2000. aastast pea kahekordistunud. Allikas: Huffington Post.[32]

Vaadates joonist 6, tekib loomulikult küsimus: kas USA puhul on midagi kummalist, mis selgitab, miks kõrgeima palgaga 0,01% palgatöötajatest teenis 2007. aastal 6% kogu palgatulust?[32]

Näib, et 1973. aastast alates on USA majandus reaalarvudes kasvanud keskmiselt ligi 44% inimese kohta, kuid kõrgeima 1% osa on kasvanud kuni 15 korda inimese kohta leitud keskmisest, mida on palju rohkem kui teistes arenenud riikides, ning 0,01% tippasu teenijate sissetulekute osakaal on kasvanud 600 korda inimese kohta leitud keskmisest, mis ei ole sugugi võrdne kasu jaotus.

Seega ilmneb fakte üle vaadates, et meie riigivõlg on kolmekordistunud, väikehoiustajate pangad on hävitatud, osariikide ja riigi ametnike vahel veeretatakse kulusid edasi-tagasi seni, kui vaja on 160 miljardit dollarit maksvat hoiu- ja laenuühistute päästmist, ühe töötunni eest saab kotitäie kirsse, ning sissetulekute ebavõrdsus on rekordtasemel vaatamata töö hulgale mis on majanduse reaalarvudes kahekordistanud.

Kui paljud ameeriklased küsivad siinkohal: „Kuidas me saame oma süsteemi parandada?“

Küsimused tulevikuks

Kui meil on põhjust olla rahulolematud ja kui tahame süüdistuste loopimisest kaugemale jõuda, et õppida meie esimesest, osaliselt edukast sammust fiat rahale üleminekul ning midagi ette võtta, siis milliseid küsimusi peaksime esitama?

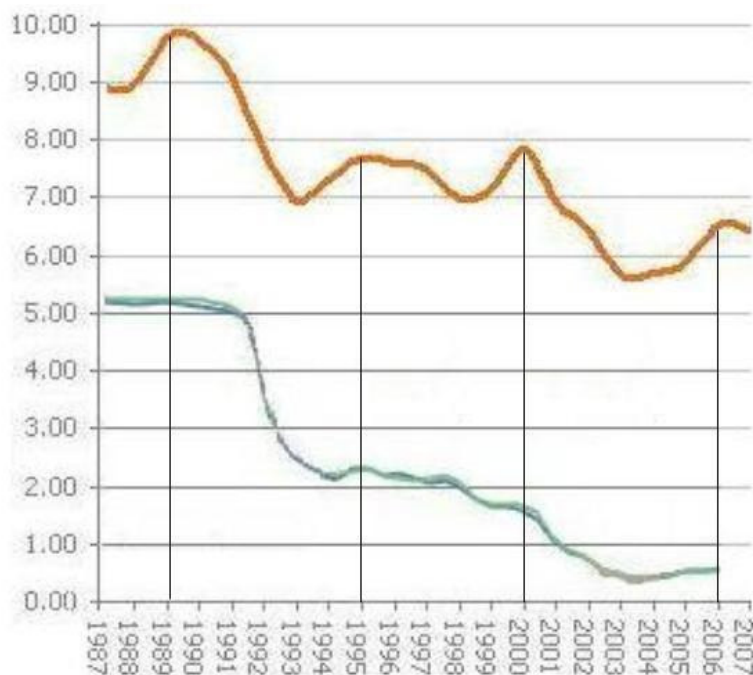
Mina küsiksin: kellel on kasu praegusest USA „föderaalset“ valitsemisüsteemist, kui see toetab varade ümberjaotamist ühiskonna jõukama osa kasuks, tehes seda 1) eluasemelaenu

intressimäärade indeksides suuremal määral kui isiklike hoiuste intressimäärasid või riiklikku miinimumpalka ning 2) sallides sissetulekute rekordilist ebavõrdsust?

Ning, et oleks kindel, et meil on ettekujutus sellest, kui hästi eluasemelaenu intressid on olnud indekseeritud võrreldes hoiuste intressimääradega, olen ma siinkohal lisanud alljärgneva joonise 7.

Palun kasutage seda joonist eluasemelaenu intressimäärade võrdlemiseks isiklike hoiuste intressimääradega eluasemelaenu intressimäärade vastu iga tõusu korral alates 1980-ndatest. 1989. aastal oli see eluasemelaenu intress 9,9% ja hoiuseintress 5,1%. 1995. aastal oli eluasemelaenu intress 7,6% ja hoiuseintress 2,3%. 2000. aastal oli eluasemelaenu intress 7,9% ja hoiuseintress 1,7%. 2006. aastal oli eluasemelaenu intress 6,4% ja hoiuseintress 0,5%.

Tundub, et selle aja jooksul on eluasemelaenu ja hoiuste intressimäärade suhe äärmuslikumaks muutunud: 2 korda kõrgem eluasemelaenu intress 1980-ndate lõpus, 3 korda kõrgem 1990-ndate keskel, 4 korda kõrgem 2000. aastal, ning 13 korda kõrgem 2006. aastal.

Joonis 7. Keskmine lepinguline eluasemelaenu intressimäär (üleval) ja tähtajaliste ning jooksvate hoiuste intressimäär (all), 1987–2006. Eluasemelaenu ja hoiuste intressimäärade suhe tõuseb 2:1 tasemelt aastal 1989 tasemeni 3:1 aastal 1995, 4:1 aastal 2000, kuni tasemeni 13:1 aastal 2006. Allikad: mortgage-x.com [35], bankrate.com[36].

Kas selline teenitud intresside ja makstud intresside kasvav suhe aitab seletada, miks pankurid ja finantseerimissektor tahtsid eluasemelaenu enne praegust majandus langust järjest innukamalt pakkuda?

Kas indekseerimise puudumine ja majandusliku ebavõrdsuse kasv annavad tunnistust sellest, et me vajame muutust poliitilises süsteemis, mis laseks meil oma majanduslikke huvisid paremini esindada?

Või on see ainult „üks väike probleem“, ning kui me hakkame poliitilist süsteemi sellise väikese probleemi pärast muutma, siis mida me teeme, kui ilmneb järgmine väike probleem – muudame jälle süsteemi?

Ma tahaks teada, millised muutused USA poliitilises süsteemis suurendaksid hoiuste ja miinimumpalkade riikliku indekseerimise võimalusi. Ma arvan, et niisugused muudatused toetaksid meie osaliselt edukast fiat rahast ja riigi majandusest tuleneva kasu võrdsemat jaotamist.

Võimalikud vastused tuleviku tarbeks

Ma eeldan, et me tahame, et meie poliitiline süsteem arvestaks kõikide inimeste vajaduste ning annetega.

Kui oluline on seoses sellega kõnealustest majanduslikest küsimustest rääkides see, et suure osa Ameerika elanikkonna mõjujõud on meie riigi täitevvõimu – USA presidendi – selekteerimisel kärbitud? Kas see on oluline, et suure osa Ameerika elanikkonna mõjujõud on USA riiklikus senatis kärbitud? Kas see on oluline, et suure osa Ameerika elanikkonna mõjujõud on riiklikul ja osariiklikul tasandil põhiseaduse muutmise protsessis kärbitud?

Ärge pange mulle pahaks, et ma olen nagu rikkis grammofon, kuid sarnaselt eelnevatele aruteludele tervishoiu [37] ja hariduse [38] teemadel pean ma rõhutama, et kõnealused majanduslikud aspektid viivad mind järgmiste küsimusteni:

1. Millised tagajärjed on sellel, et USA valitsus vähendab 21 kõige rahvarohkema osariigi mõjujõudu USA presidendi selekteerimisel sellisel määral, et nende osariikide mahavaikitud 64 miljoni inimese suurune elanikkond on suurem kui kogu ülejäänud riigi elanikkond kokku, mis on vaid 63 miljonit inimest? [38]
2. Millised tagajärjed on sellel, et USA valitsus vähendab 16 kõige rahvarohkema osariigi mõjujõudu USA senatis sellisel määral, et nende osariikide elanikkond, mis moodustab 68% USA elanikkonnast, saab vaid 32% senati häältest?[38]
3. Millised tagajärjed on sellel, et USA valitsus vähendab 37 kõige rahvarohkema osariigi mõjujõudu USA põhiseaduse muutmise menetluses sellisel määral, et nende osariikide elanikkonda, mis on 95,5% kogu elanikkonnast, saab ülejäänud 4,5% hulgast mingi suhtelist häälteenamust omav rühmitus blokeerida?[38]
4. Kui need tagajärjed on üldjoontes halvad, siis kas neid on võimalik kuidagi vältida?[38]

Ma ei ole kindel, kas lugeja kujutab ette, mis minu meelest tähendab „mõjujõu vähendamine“. Kui teil on küsimusi, lugege palun kirjutist [38], kus ma esitan üksikasjaliku kirjelduse sellest.

Minu arvates on parimaks esmaseks sammuks nende tagajärgede vältimisel esimesele küsimusele keskendumine ning et igas osariigis kehtestatakse pakt “National Popular Vote.”[39]

Lubage mul lõpetada see lõik kahe küsimusega:

Kas me peaksime selleks, et lahendada oma majandusprobleeme, mille ma võtaksin kokku kui 1) ebapiisav indekseerimine ja 2) sissetulekute rekordiline ebavõrdsus, muutma oma valitsemisüsteemi?

Kui me seda teeksime, olles võib-olla kantud eespool nimetatud julge tõusuga töönäitajast USA majanduses, siis millised uued võimalused meile avaneksid?

Lisa küsimused ja vastused ning kokkuvõte

Ma olen nendel teemadel piisavalt paljude inimestega rääkinud, et osata teatud küsimusi juba ette näha. Siin on neist kuus koos minu vastustega.

K1: Teistel riikidel ei ole Ameerika föderaalset struktuuri ega Ameerika äärmuslikku võlgnevust või hoiustamise kriisi, ning ometi ei ole ka neil indekseerimist. Miks eeldada, et meil on nende probleemide lahendamiseks vaja indekseerimist, või et Ameerika föderaalne struktuur iseenesest takistab indekseerimist?

V1: Indekseerimine on üks viis, kuidas toetada palgatöötajaid ja palga-hoiustajaid *samal ajal kui* raha makstakse. Mõned riigid pakuvad tuge *pärast* seda, kui raha on juba inimesel käes, maksustades näiteks vara.

USAs on vara maksustatud kohalikul ja osariigi tasandil. Kui meil on USAs kallim eluase, siis maksame me kõrgemat kohalikku eluasememaksu ja toetame kohalikku kooli. Mõnes USA osariigis maksame me kallima auto eest kõrgemat registreerimistasu ja toetame osariigi pakutavaid teenuseid.

Pöörake tähelepanu sellele, et meie vara maksustatakse kohalikul ja osariigi tasandil üha uuesti ja uuesti. Aastast aastasse maksustatakse meie vara, mille pealt me oleme maksud juba maksnud. Mida me aga vastu saame? Eelkõige saame me kohaliku kooli või osariigi ülikooli, mis harivad järgmist palgatöötajate ja maksumaksjate põlvkonda.

Riigi tasandil aga USAs vara ei maksustata. Käesoleval aastal puudub USAs isegi pärandimaks.[40] See on riigi viisiks öelda, et *jõukus ei pea riigile oma panust andma*. Ma pean seda kummaliseks.

Samuti maksustatakse USAs vara pealt teenitavat *tulu* imemadalalt. Vara pealt teenitav tulu, nõ „kapitali kasvatulu“, on ametlikult „sissetulekust“ eraldatud ning seda maksustatakse madalama, mitte üle 15% ulatuva maksumääraga.[41]

Indekseerimine on üks alternatiiv, kuidas rahvast toetada. See ei ole ainus võimalus. Seda võib kasutada koos vara riikliku maksustamisega ja võib-olla ka muul moel.

Mis puutub USA föderaalsete struktuuri, siis see põhineb tohutult erineva elanikkonnaga võrdväärsel jurisdiktsioonidel, mida nimetatakse „osariikideks“. Kas võrdväärsete jurisdiktsioonide kasutamine olenemata rahvastikust on kummaline ja ka anakronistlik? Ma arvan küll. Sarnaselt USA valimiskolleegiumile, see on Püha Rooma impeeriumi pärand.

Alates 1356. aasta Kuldsest bullast kuni Püha Rooma impeeriumi hävimiseni 1806. aastal anti mistahes jurisdiktsioonid pärit ülikule, kes aitas Püha Rooma keisrit selekteerida, võrdne hääl, olenemata sellest, kui mitu alamat tollel ülikul oli.[42] Seda tava kopeeriti USA võrdväärsete senaatoritega ja senatoriaalsete valijameestega.

(NB: Ameeriklased ei saa hääletada presidendi jaoks. Ameeriklased peavad hääletama presidendi valijameeste jaoks. Neil on 535 valijameest. 100 valijameest on assigneeritud 2 pro osariik. Need on „senatoriaalsed valijamehed“.)

Meie valitsuse selles aspektis, aastal 2010, *ameeriklasi koheldakse riigi tasandil osariikliku esindatuse osas ebavõrdselt*, nagu koheldi ka 200 aastat tagasi hävinud impeeriumi alamaid. Ma pean seda kummaliseks ja anakronistlikuks. Ma olen eelpool toodud panganduse näidetega juba esitanud, kuidas meie föderaalne struktuur minu arvates indekseerimist on takistanud ja jätkuvalt takistab.

K2: Millised tõendid kinnitavad, et intressimäärade ja palkade indekseerimine oleks majanduslikult elujõuline?

V2: See küsimus puudutab asja tuuma. Hoiuseintresside näol maksame me kellelegi tema raha kasutamise eest. Miinimumpalga näol maksame me kellelegi tema tööjõu kasutamise eest. Me ei tohiks kummalgi juhul inimest petta.

Me peaksime kandma hoolt selle eest, et hoiuseintresse ja miinimumpalka indekseeritakse jätkuvalt kas üles või alla vastavalt mõnele ajas muutuvale kogusele, mida me saame pidada sõltumatuks muutujaks.

See sõltumatu muutuja on kummalgi juhul erinev. Raha puhul sõltub intressimäärade adekvaatsus *laenamise maksumusest* näiteks USA Föderaalreservi intressimäärast. Tööjõu puhul sõltub miinimumpalga adekvaatsus *elukallidusest* näiteks ligikaudselt tarbijahinnaindeksist.

Sellele vastavat sõltuvat muutujat, milleks on meie hoiuse intressimäär või meie miinimumpalk, saaks indekseerida kas üles või alla murdosa võrra tema sõltumatu muutuja muutumisest.

Võtame näiteks olukorra, kus me indekseerime 100% ulatuses meie sõltumatu muutuja muutumisest. Kui föderaalne intressimäär kerkib või langeb näiteks 5%, kerkiks või langeks meie hoiuse intressimäär täielikult 5%. Kui elukallidus tõuseb või langeb näiteks 1,4%, kerkiks või langeks meie miinimumpalk samuti 1,4%.

Pöörake tähelepanu sellele, et miinimumpalga selline indekseerimine erineb USA sotsiaalkindlustuse indekseerimisest, mille puhul kasutatakse elukalliduse korrigeerimist („cost-of-

living-adjustment“ – COLA). Sotsiaalkindlustus annab meile teatud algsumma, millele kas ei lisandu või lisandub teatav COLA, mis oleneb muutusest tarbijahinnaindeksis.

Kui elukallidus langeb, siis meie sotsiaalkindlustuse algsummat *ei* kärbita, kuid ma leian, et meie miinimumpalka *tuleks* kärpida. Loomulikult oleme me sotsiaalkindlustuse usaldusfondi *maksnud*, nii et sotsiaalkindlustus on erinev.

Ma leian, et meie pidev indekseerimise kohustus tuleneb meie otsusest minna üle fiat rahale. Me ei peaks riiklikul tasandil võtma endale *volitusi* otsustada selle üle, kui palju raha ringluses on, mõjutades seeläbi raha väärtust, ilma, et me ühtlasi võtaksime endale *kohustuse* kaitsta vajadusel inimesi meie tegude tagajärgede eest.

Üheks küsimuseks on järelikult: millises ulatuses *peaks* sõltumatu muutuja muutumine mõjutama indekseerimist?

Kui me indekseerime kogu 100% ulatuses ja laenamise maksumus tõuseb, siis maksaks meie pank meile sama protsentuaalse tõusu, mida ta ise peab maksma uue raha laenamise eest kellelegi teisele. Meie pank ei laena raha ainult meie hoiuarvelt. Kui pangal on majanduslikult elujõuline maksta mujalt laenamise eest teatud määral kõrgemat protsenti, kas on tal siis majanduslikult elujõuline maksta meile meie raha kasutamise eest samavõrra kõrgemat protsenti?

Järgmisena vaadeldge meie miinimumpalka. Kui me indekseerime kogu 100% ulatuses ja elukallidus tõuseb, siis maksaks meie tööandja meile sama protsentuaalse tõusu, mida ta loodab elukalliduse tõusu puhul maksta teistele töötajatele, et vältida töötajate rahulolematust, lahkumist või lahti laskmist. Kui meie tööandjal on majanduslikult elujõuline maksta *kõrgema* palgaga töötajatele nende töö eest teatud protsendi jagu enam kui miinimumpalga, kas on siis majanduslikult elujõuline maksta samasuguse protsendi jagu kõrgemat palka nendele meie hulgast, kes teenivad *vaid* miinimumpalka?

Pöörake tähelepanu sellele, et meie majandus on tagasisidega süsteem, kus eelnev väljund on peale teatavat viivitust edasiseks sisendiks. Kas on võimalik, et liigne indekseerimine, mida kohaldatakse liiga kiiresti, võib peatselt pöörata majanduse hoopis vastassuunda, nimelt langusele, kui me eeldasime saada osa tõusust.

Seega võib õigus olla inimestel, kes muretsevad selle pärast, et indekseerimine võib majanduse käsist ja jalust siduda.

Oletame näiteks, et me soovime indekseerimist 200% või 500% või 1000% ulatuses. Selle asemel, et lubada meil osa saada *tõusnud* intressimaksetest või *palgatõusust*, võib liiga suur indekseerimine *kärpida* pakutavaid intresse või palkasid ning põhjustada majanduse ebastabiilsuse või languse.

Mis juhtub siis, kui me nõuame liiga suurt indekseerimist ning sõltumatu muutuja kahaneb? Kas me oleksime rahul, kui meie intress või miinimumpalk on indekseeritud nii, et need *langevad* kaks korda, viis korda või kümme korda sama palju kui sõltumatu muutuja?

Teisalt, mis juhtub aga siis, kui me nõuame liiga vähest indekseerimist? Kui laenuvõtmise maksumus ja elukallidus liiguvad ühes suunas, kasvades aeglaselt, ning me nõuame vähem kui 100 protsendi suurust indekseerimist, siis meie intressimaksud ja palk jäävad järjest rohkem maha.

Kas siin peitub vastuolu? Kas intresside või palga indekseerimine mistahes muu arvu kui 100 protsendi ulatuses on mitterahuldav, kuid 100% ei toimi?

Ei, isiklike säästude ja miinimumpalga indekseerimise lahenduseks ei pea olema indekseerimata jätmine.

Lahenduseks võib olla järkjärguline indekseerimine. Me võime näiteks indekseerida pooles ulatuses soovitud 100 protsendist, kuid teha seda kaks korda tihedamini, ütleme näiteks pool viimase 12 kuu muutusest Föderaalreservi intressimääras ja pool viimase 12 kuu muutusest tarbijahinnaindeksis kohaldatuna kaks korda aastas.

Sellisel moel *järgiks* või *kattuks* indekseerimine intresside või palga muutustega, kuid ei *pööraks ümber* nende suunda. Sellega kaasneks *viivitus*, kuid *mahajäämus* ei kasvaks.

Üksikasjad tuleks hoolega läbi mõelda. Kas aga keegi meie praeguse „föderaalse“ poliitilise süsteemi juures üldse prooviks seda teha?

Mis puutub majanduslikku elujõudu, siis seda on võimalik tõlgendada *kitsalt*, st 1) erinevate raha või tööjõu allikate majandusliku pakkumise ja nõudluse küsimusena, või 2) võitlusena tasakaalu- või turuhindade, ja indekseeritud- või seadusega kehtestatud hindade, vahel.

Võib-olla peaksime aga majanduslikku elujõudu vaatlema *laiema*, vähemalt riiklikku mõõdet omava majandusliku ja *poliitilise* küsimusena, mille puhul me püüame ühitada majandusalased volitused majandusliku vastutusega.

Lähtudes sellisest laiemast vaatepunktist, peaksime küsima: millised tõendid kinnitavad, et *indekseerimata jätmine* on majanduslikult ja *poliitiliselt* elujõuline? Ameerika Luure Keskagenteer väidab:

USA on sissetulekute ebavõrdsuses maailma esikohtade hulgas.[40]

Citibanki kapitaliinvesteeringute grupp väidab:

1% kõige rikkamate Ameerika leibkondade käes on 40% omakapitalist, mis on enam, kui kuulub 95 protsendile vaesematest leibkondadest kokku.[34]

Meie praegune süsteem on meid seega viinud riigivõla kolmekordistumisele, isiklike säästude puudumisele, ja *sissetulekute* kui ka *omakapitali* äärmisele ebavõrdsusele.

Kas meie praegune süsteem on sellisest laiemast vaatepunktist vaadatuna majanduslikult ja *poliitiliselt* piisavalt elujõuline või tuleb seda muuta majanduslikult ja poliitiliselt *elujõulisemaks*?

Küsimuse teise poole vaagimiseks oletagem, et on tõsi, et teistel riikidel on indekseerimist kohaldamata *õnnestunud* leida vähemalt osaliselt edukad lahendused 1) säästude ja palkade väärtuse kao ja 2) sissetulekute ja omakapitali äärmise ebavõrdsuse vastu võitlemisel.

Mina küsiksin: kas neid eeldatavasti edukaid riike takistab riigisüsteem, mille esindatus on samavõrd ebarepresentatiivne kui seda on USA föderaalne süsteem? Näiteks, kas nendes eeldatavasti edukates riikides esineb kodanike esindatuses riigi tasandil 69:1 suuruseid lahknevusi?

Juhul kui need riigid maksustavad vara või kasutavaid muid maksustamisviise, siis kas sellised indekseerimise alternatiivid on teoreetiliselt või tegelikkuses täiesti rahuldavad või vaid osaliselt rahuldavad?

Ma eelistan endiselt indekseerimist, kuid nõustun, et oleks kasulik vastandada USA-d teiste riikidega põhjalikumalt indekseerimise alternatiivide suhtes, näiteks maksustamise osas. On mõeldav, et me osutame toetust *pärast* raha väljamaksmist lisaks sellele toetusele, või selle toetuse asemel, mida me osutame raha *maksmisel*.

K3: Kas paneme talliüksed kinni pärast seda, kui hobused on ära jooksnud? Teie 4,35% suurune inflatsioon on ajalugu. Praeguse äärmusliku majanduslanguse ajal on probleemiks deflatsioon, mitte inflatsioon. Mis kasu on meil hoiuseintresside indekseerimisest deflatsiooni ajal? Intress on ainult positiivne kogus, me ei saa intressimäära langetada alla nulli. See on praegu USA Föderaalreservi probleemiks.

V3: Esiteks usun ma, et teatav deflatsioon ja sellega seonduv võlgade kahanemine oleks meile kasulik. Kui me oleme majanduse üle kuumeneda lasknud ja tekitanud aktiivsuse mulli, võime nüüd *kärpida* vähemalt teatud kaupade ja teenuste ostmise tempot ja *toota* vähem teatud kaupu ja teenuseid, kuniks me parandame oma isiklikku ja riiklikku bilanssi.

Jaapanit tuuakse vahel hiljutise näitena deflatsiooni halbade aspektide kohta. Ometi ilmneb, et hiljutise halvima deflatsiooni perioodil ei tõusnud töötus Jaapanis üle 5%.[43] Kui igasugune deflatsiooni tase on väga halb, siis kuidas pidas Jaapani tööhõive nii hästi vastu?

Teiseks võib USA Föderaalreserv äärmusliku deflatsiooni vastu võitlemiseks aidata igal ajal kaasa inflatsioonile.[44] Üheks ilmseks sammuks on USA riigivõla monetiseerimine. Võla monetiseerimine tähendab USA võlakirjade eest maksmist selleks otstarbeks leiutatud raha eest.

Näiteks võivad riigid ja pensionifondid kärpida USA võlakirjade ostmist. Kui meie USA valitsus ei leia oma võlakirjadele piisavalt ostjaid, ei saa ta tegevust jätkata. Esiteks langeks tema krediidireiting. See juba toimubki.[45] Seejärel muutub ta maksejõuetuks nagu juhtus Venemaaga 1990-ndatel või oleks peaaegu juhtunud Kreekaga möödunud kevadel.

Õnneks ja *tänu sellele*, et USA dollar kullastandardist lahutati, võib Föderaalreserv võtta meetmeid ja osta tagasi võlakirju lihtsalt *väites*, et tal on selleks raha olemas. Raha leiutades. *Fiat* rahaga.

Tavatingimustes välditakse võlgade monetiseerimist kuna see põhjustab *liigset* inflatsiooni. Sellega antakse meile koheselt rohkem raha, ilma et sellega kaasneks enam kaupu või teenuseid. Oleme ringiga tagasi jõudnud täiesti proportsionaalse hinnamuutuse juurde.

Suure rahahulga lisamisega võib Föderaalreserv tekitada *hüperinflatsiooni*. Üle 4,35% ulatuv inflatsioon võib väga kiiresti meile kätte tulla.

Seega peitub monetiseerimises nii oht kui võim, kuid ma ei muretse deflatsiooni pärast. Ma usun, et Föderaalreserv võib ise valida, millal ja mis ulatuses deflatsiooni või inflatsiooni piiramiseks samme astuda.

K4: Üks asi on ajada indekseerimise puudumise USA osariikide ja riikliku valitsuse omavaheliste suhete süüiks. Ometi võib indekseerimine ju ebaõnnestuda ka siis, kui riikliku valitsus üksi seda teostab.

V4: Ma nõustun sellega. Samas ma arvan, et riigi tasandil ebaõnnestumise ohtu vähendab see, kui me arvestame majanduslikus ja poliitilises plaanis riigi kogu elanikkonnaga. See on midagi sellist, mis praeguse föderaalsete süsteemi puhul ei toimi. Selle asemel on meil riigijuhi selekteerimisel ja osariikide nõukogus tohutult erineva elanikkonna suurusega osariikidel samaväärne esindatus.

Ma arvan, et see, mida me vajame, on elanikkonna suurusega proportsionaalne hääletamine riigijuhi selekteerimisel ning elanikkonna suurusega proportsionaalne hääletamine *mistahes* riiklikus seadusandlikus kojas.

K5: See oleks vast suur samm edasi. Milleks tormata osariiklike ja riiklike panganduse reguleerijate omavahelise näpuga näitamise juurest hoopis meie presidendi selekteerimise korra juurde?

V5: Panganduse korraldamise hoidmine osariikide pädevuses on seotud riigijuhi *selekteerimise* pädevuse ajaloolise hoidmisega osariikide pädevuses.

Kõigi osariikide võrdse esindatuse alal hoidmine osariikide nõukogus ehk USA senatis, olenemata elanikkonna suurusest, seob meid jätkuvalt osariikide tasandil pangandusega. Sarnaselt kõigi osariikide võrdse esindatuse alal hoidmine kahe senati valijamehe näol USA valijameeste kogus, olenemata elanikkonna suurusest, seob meid osariikide tasandil selekteeritud riigijuhiga.

Kas meile on vaja meelde tuletada, mis juhtub praeguse USA osariikide tasandil riigijuhi selekteerimise tõttu? Kui see nii on, peaksime uuesti läbi käima:

1. 2000. aasta sündmused Floridas, kus *osariigi tasandil* nimetati riigi kõige kõrgemale poliitilisele ametikohale kandidaat, kes kaotas *riigi tasandil* rahvahääletuse, samal ajal kui kõrgeima *riigi* kohtu kohtunikud juhtisid tähelepanu sellele, et USA kodanikel *ei ole* põhiseaduslikku õigust oma riigijuhti valida; samuti peaksime uuesti läbi käima
2. 2004. aastal Ohios toimunud sündmused, kus muuhulgas *osariigi ametnik* määras, et kodanike hääletusele registreerimise taotluse võis tagasi lükata, kui see ei olnud trükitud piisavalt paksule paberile.[46]

Ma tahaks teada, kas me teie arvates *tõesti* ei saa või ei peakski saama asju paremini teha?

Minu arvates oleksime me ammu pidanud loobuma riigijuhi selekteerimisest osariiklikul tasandil. Kui me alles nüüd saame aru, et oleks aeg loobuda ka 50-st osariiklikust pangandussüsteemist, siis me oleme ajast maha jäänud.

Sama halvad on ilmselt ka meie 50 osariiklikku kindlustuse reguleerimise süsteemid. Enamik ameeriklasi ei tea, et USAs on olemas ainult *osariiklik* kindlustuse reguleerimine, ning puudub *riiklik* kindlustuse reguleerimine.[47]

See asjaolu on põhjuseks, miks 20 *osariiki* (Alabama, Alaska, Arizona, Colorado, Florida, Georgia, Idaho, Indiana, Louisiana, Michigan, Mississippi, Nebraska, Nevada, Põhja-Dakota, Lõuna-Carolina, Lõuna-Dakota, Pennsylvania, Texas, Utah ja Washington) on ühiselt esitanud hagi USA *riigivalitsuse* vastu *riikliku* tervishoiukindlustuse seaduse vastuvõtmise pärast.[48] Jah, 21. osariik, Virginia, hageb samuti, kuid seda sellepärast, et Virginia võttis kiiruga vastu seaduse, mille kohaselt ei saavat talle kohaldada riiklike trahve tervishoiukindlustuse puudumise pärast.

Kui sa oled kindlustushiiglase AIG juht, siis võivad 50 erinevat, vähem informeeritud ja vähem mõjuvõimsat *osariiklikku* kindlustuse reguleerimise süsteemi olla hea asi. Kui sa oled USA *riigi* maksumaksja, kes peab AIG 85 miljardi dollari eest välja päästma, võid sa olla teisel arvamusel.[49]

Nii et ükskõik, kas me räägime probleemidest osariikliku pangandusega, osariikliku miinimumpalgaga, osariikliku kindlustusega või osariigi tasandil riigijuhi selekteerimisega, on neil probleemidel minu arvates ühine põhjus, ning need tuleks lahendada konstruktiivselt riigi tasandil tegutsemisega.

K6: Kas pole irooniline, et te peate 50 üksikut USA osariiki inflatsiooni vastu indekseerimise puudumise eest vastutavaks ning pöördute siis iga osariigi poole, et see osariik kehtestaks pakti „National Popular Vote“?

V6: See võib ju irooniline olla, kuid osariikidevahelised paktid on olemas selleks, et me neid kasutaks. Kui me lõpuks mõistame, et osariigi ja senati tasandil USA põhiseaduse muutmise protsess on normaalseks viisiks, kuidas USA põhiseadust *mitte* muuta, mõistame me, et otsevalimiste algatajatel (pakt National Popular Vote) ei olnud muud valikut. Selleks et saada rohkem teada niisuguse korra ajaloost, mille puhul tuleb *riiklike* uuenduste läbiviimiseks pöörduda *osariikide* poole, vaadake palun *vastuseid otsevalimiste kava puudutavatele müütidele*, viide [50].

Kokkuvõtteks usun ma, et indekseerimine on kasulik kirjeldamiseks nii seda, kuidas me *kaotasime* oma säästmisharjumuse, kui ka seda, kuidas me selle *tagasi võiksime saada*. Ma olen võib-olla liialt rõhutanud oma indekseerimise *eelistust*, pööranud liiga vähe tähelepanu indekseerimise *rakendamisele* ning *alternatiivsetele lähenemisviisidele*, nagu näiteks maksustamisele.

Mõni võib väita, et kulla hind on taevasse kerkinud ning USA majandus koost lagunenu. Mul on heameel vastu vaielda, et alates 1973. aastast on kullahind vaid kahekordistunud ning sama aja jooksul on ka USA majandus reaalarvudes kasvanud kaks korda. Mul on heameel meie uue fiat raha osaliselt eduka kasutuselevõtmise üle.

Mulle teeb aga muret meie üllatavalt mitteesindusliku föderaalse süsteemi võimetus pakkuda piisavat indekseerimist. Samuti teeb mulle muret meie sissetulekute ja omakapitali äärmine ebavõrdsus.

Minu küsimuseks on nüüd, kas me peaksime indekseerimise ja võrdsuse parandamiseks muutma USAs oma valitsemissüsteemi?

Kas nendest faktidest ja küsimustest on mingit abi? Mis ma tähelepanuta olen jätnud? Mida teie arvate?

Tänuõnad

Autor tänab Epp Ojamaad diskussioonide eest sellel teemal, Skrivane LLC inglise keelest tõlkimise eest, Epp Ojamaad ja Koit Ojamaad toimetamise abi eest. Autor üksinda on vastutav faktide ja tõlgenduste eest.

Viited

- [1] U.S. National Debt Graph: Since Great Depression
Joonis USA riigivõla kohta: Alates ülemaailmsest majanduskriisist
<http://zfacts.com/p/318.html>
- [2] Moody's Says U.S. Debt Could Test Triple-A Rating
Moody's ütleb: võlg ohustab USA AAA-reitingut
<http://www.nytimes.com/2010/03/16/business/global/16rating.html?partner=rss&emc=rss>
- [3] History of the United States dollar
USA dollari ajalugu
http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_the_United_States_dollar
- [4] Gold soars to fresh closing record
Kulla sulgemishind kerkib järjekordse rekordilise tasemeni
<http://www.marketwatch.com/story/gold-futures-runs-towards-fresh-record-levels-2010-06-18>
- [5] Money supply
Rahapakkumine
http://en.wikipedia.org/wiki/Money_supply
- [6] Tracking taxes: A look back at tax rates and spending
Maksusi jälgides: tagasivaade maksumääradele ja kulutustele
<http://www.usatoday.com/news/washington/tax-rates-spending.htm>
- [7] What has Caused the Financial Turmoil – Editorial Part 1
Mis põhjustas finantskriisi – Juhtkirja 1. osa
<http://libertysilver.se/articles/finansproblem>
- [8] Are REITS Right for Your Portfolio?
Kas REITS sobib sinu portfelli?
<http://www.themoneyalert.com/REITArticle.html>
- [9] CPI's Lie on Household Inflation Doesn't Wash
Tarbijahinnaindeksi valetamine leibkonna inflatsiooni kohta ei lähe läbi
<http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=a2SUCQ3Bslk0>

- [10] Honohan, Meet Havenstain
Honohan, saa tuttavaks Havenstainiga
<http://dailyreckoning.com/honohan-meet-havenstain/>
- [11] Views of retirement waver
Seisukohti pensionilemineku ebakindluse kohta
<http://www.seniormarketadvisor.com/Issues/2008/4/Pages/Views-of-retirement-waver.aspx>
- [12] Best Savings Accounts
Parimad hoiustamiskohad
<http://www.money-rates.com/savings.htm>
- [13] 15 Mind-Blowing Facts About Wealth And Inequality In America
15 uskumatut tõsiasi rikkuse ja ebavõrdsuse kohta Ameerikas
<http://www.businessinsider.com/15-charts-about-wealth-and-inequality-in-america-2010-4#half-of-america-has-25-of-the-wealth-2>
- [14] 10 Year U.S. Treasury Note Yield Forecast
10-aastase USA võlakirja tootluse prognoos
<http://www.forecasts.org/10yrT.htm>
- [15] Emergency Economic Stabilization Act of 2008
2008. aasta erakorraline majanduse stabiliseerimise seadus
http://en.wikipedia.org/wiki/Emergency_Economic_Stabilization_Act_of_2008
- [16] Obama: Stimulus lets Americans claim destiny
Obama: Stiimul laseb ameeriklastel oma saatust täide viia
<http://www.msnbc.msn.com/id/29231790/>
- [17] Hedge Funds: Very Short 10 Year Treasuries
Riskifondid: Väga lühikesed 10-aastased võlakirjad
<http://www.marketfolly.com/2010/05/hedge-funds-very-short-10-year.html>
- [18] Historical Graphs for Mortgage_rates
Eluasemelaenu intresside ajaloolised graafikud
<http://mortgage-x.com/trends.htm>
- [19] New foundations for home financing
Kodulaenu uued alused
<http://www.lib.niu.edu/1980/ii801217.html>
- [20] Greenbackism and Peter Cooper
Greenbackism ja Peter Cooper
http://xroads.virginia.edu/~Hyper/Parrington/vol3/bk02_01_ch01.html
- [21] A 1930-33 based model for evaluating states' branch banking laws in the U.S.
Aastatel 1930–33 põhinev mudel osariikiide pangaharude pangandusalaste seaduste hindamiseks USAs
<http://www.allbusiness.com/north-america/united-states/569794-1.html>
- [22] The Mutual Savings Bank Crisis
Hoiupankade kriis
http://www.fdic.gov/bank/historical/history/211_234.pdf
- [23] Savings and Loan Crisis
Hoiuste ja laenude kriis
<http://www.econlib.org/library/Enc/SavingsandLoanCrisis.html>
- [24] FDIC Banking Review
FDIC panganduse ülevaade

- <http://www.fdic.gov/bank/analytical/banking/2006jan/article1/index.html>
- [25] Minimum Wage History
Miinimumpalga ajalugu
<http://oregonstate.edu/instruct/anth484/minwage.html>
- [26] Appendix B. Estimates of poverty
Lisa B. Hinnangud vaesuse kohta
<http://www.census.gov/prod/2009pubs/p60-236.pdf>
- [27] Minimum Wage Laws in the States - January 1, 2010
Miinimumpalka käsitlevad seadused osariikides - 1. jaanuar 2010
<http://www.dol.gov/whd/minwage/america.htm>
- [28] List of U.S. states by population
USA osariikide edetabel rahvaarvu alusel
<http://www.nationmaster.com/encyclopedia/List-of-U.S.-states-by-population>
- [29] Effective Tax Rates and the Living Wage
Kohaldatavad maksumäärad ja elatis
http://epionline.org/study_detail.cfm?sid=81
- [30] List of United States cities by population
USA linnade edetabel rahvaarvu järgi
http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_United_States_cities_by_population
- [31] Number of undocumented workers by state and their workforce share
Dokumenteerimata tööliste arv osariikide kaupa ja nende osakaal tööjõus
http://www.workingimmigrants.com/2006/02/number_of_undocumented_workers.html
- [32] Income Inequality Is At An All-Time High
Sissetulekute ebavõrdsus on kõigi aegade rekordtasemel
http://www.huffingtonpost.com/2009/08/14/income-inequality-is-at-a_n_259516.html
- [33] Wilkinson, Richard ja Kate Pickett. 2009. The spirit level: why greater equality makes societies stronger.
Vesilood: miks võrdsus tugevdab ühiskonda
New York, Bloomsbury Press.
- [34] Citigroup Oct 16, 2005 Plutonomy Report Part 1
Citigroup 16. oktoober, 2005 Plutonomy Raport 1 osa
<http://jdeanicate.typepad.com/files/6674234-citigroup-oct-16-2005-plutonomy-report-part-1.pdf>
- [35] Interest Rate Trends
Intressimäärade suundumus
<http://mortgage-x.com/trends.htm>
- [36] Historical chart of savings rates
Ajalooliste hoiuseintresside tabel
<http://www.bankrate.com/brm/publ/passbkchart.asp>
- [37] From the JUPITER Crestor study: competing hypotheses, life-style changes, and potent compounds available in our foods, to an opportunity for health-care reform and many other reforms needed in the US
JUPITER Crestori uurimusest: konkureerivad hüpoteesid, elustiili muutused ning potentsed ühendid meie toidus, kuni tervishoiureformini ja paljude muude reformideni, mida USA vajab
http://www.stmartinsystems.com/090309_for_Majid_Ali.htm
- [38] The 2007 US Chamber of Commerce Education Report Card, a political Pandora's box, and

- a democratic opportunity for US business
 USA kaubanduskoja 2007. aasta haridussüsteemi hinnetelett, poliitiline Pandora laegas, ning
 USA ettevõtluse demokraatlik võimalus
http://www.stmartinsystems.com/070831_US_CofC_education_report_card.htm
- [39] National Popular Vote
 Otsevalimised
<http://www.nationalpopularvote.com/>
- [40] How the rich are winning
 Kuidas rikkad võidavad
<http://www.marketwatch.com/story/the-recession-is-over-the-rich-won-2010-07-20>
- [41] Capital gains tax in the United States
 Kapitali kasvutulu maks Ameerika Ühendriikides
http://en.wikipedia.org/wiki/Capital_gains_tax_in_the_United_States
- [42] Golden Bull of 1356
 1356. aasta Kuldne bulla
http://en.wikipedia.org/wiki/Golden_Bull_of_1356
- [43] That big sucking sound in the economy is the threat of serious deflation
 See vali imemise hääl majanduses on tõsise deflatsiooni ähvardus
http://www.alternet.org/story/147694/that_big_sucking_sound_in_the_economy_is_the_threat_of_serious_deflation
- [44] Fed to mull stimulus moves just in case
 Föderaalreserv kaalub igaks juhuks majandust stimuleerivaid samme
<http://www.marketwatch.com/story/fed-to-mull-stimulus-moves-just-in-case-2010-07-14>
- [45] Sovereign Credit Rating Report of 50 Countries in 2010
 50 riigi sõltumatu laenureitingu raport aastal 2010
http://www.dagongcredit.com/dagongweb/uf/Sovereign_Credit_Rating_Report_of_50_Countries_in_2010.pdf
- [46] Bush v. Gore
 Bush vs. Gore
<http://www.answers.com/topic/bush-v-gore>
 2004 United States election voting controversies
 Ameerika Ühendriikide 2004. aasta valimiste vastuolud
http://en.wikipedia.org/wiki/2004_United_States_election_voting_controversies
- [47] The U.S. Federal Financial Regulatory System
 USA föderaalne finantsregulatsiooni süsteem
<http://www.fdic.gov/bank/analytical/banking/2006jan/article1/index.html>
- [48] States joined in suit against healthcare reform
 Osariigid ühinesid oma hakis tervishoiusüsteemi reformi vastu
<http://www.reuters.com/article/idUSTRE64D6CJ20100514>
- [49] U.S. to Take Over AIG in \$85 Billion Bailout
 USA võtab 85 miljardit dollarit maksva päästmise käigus üle AIG
<http://online.wsj.com/article/SB122156561931242905.html>
- [50] Responses to Myths about the National Popular Vote Plan
 Vastused otsevalimiste kava puudutavatele müütidele
http://www.every-vote-equal.com/pdf/EVECh10new_web.pdf

